



# De svblimioire mvndi potestate

<https://hdl.handle.net/1874/416856>

# DE SVBLI-

MIORE MVNDI POTE-  
STATE, M. LVTHE-  
RI LIBER.

Donatus Latinitate à Iohan-  
ne Lonicero.

ANNO. M. D. XXV.



M. A. T. A. S.  
[Faint, mostly illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]



# ILLVSTRIS

SIMO, MAIORVM QVESTEM  
matis clarissimo Principi, ac Domino,  
Domino Iohanni, Saxoniae duci, Du  
ringiae praesidi, Mysnaeq; Mar  
chioni, domino suo cle  
mentissimo,  
Martinus Luther.



RATIAM  
et pacem. Cogit  
me denuo, illu  
strissime Prin  
ceps, clementissi  
me domine, cum  
necessitas, tu mul  
torum efflagita  
tio, praesertim ue  
ro tuae clementiae  
uehemens desyde  
rium, literis mandare quidquam, de sublimiore mundi po  
testate, huiusq; gladio, qua nam ratione Christiane sit u  
tendum

tendum, & quatenus illi obtemperandum sit. Nam qui me, ut de hac re scribam, impellunt, auctoritatibus permouentur Christi. Matth. 21. 5. Ne resistas malo, sed consentias aduersario tuo. Et diripienti tunicam, pallium quoque relinquant, Et Rom. 12. Mihi uindictam, dicit Dominus, ego rependam. Quos locos & Princeps quondam Volustianus Augustino obijciens, Christianam impetebat doctrinam, ceu eam, que malis occasionem peccandi prebeat, & nihilum cum gladio Magistratus perdurare queat. Huc & uniuersitatum Sophistæ uulgo impegerunt. Quomodo enim utrunque coadunare non possent, ne ex Principibus omnino Ethnicos, nescio quos, constituerent, hæc non precepisse, perfectis uero consuluisse tantum, docuere Christum. Adeo mendacem oportuit fieri Christum, ut suo sibi honore persisterent Principes. Neque enim istos euehere poterant, ni Christum deijcerent, cæci, erummosque Sophistæ. Quorum & uirulentus error eousque irrupit, ut nemo non hanc Christi doctrinam, pro consilijs perfectorum, nec pro necessarijs uniuersis Christianis habeat præceptis, donec eo progressum sit, ut & perfecto Episcoporum, imò perfectissimo scilicet omnium Papæ statui, non modo hunc imperfectum gladij statum, mundanumque Magistratum tribuerint, cæterum nulli in terris, ut huic, itidem addixerint. Adeo prorsum Sophistas & Academias obtinuit sibi Satan. is, ut non animaduertant ipsi, quid que modo loquantur aui doceant.

Atqui me ita Principes eruditurum spero, ut iidem  
Christiani, CHRISTVS uero, Dominus, per  
manere debeant: ac iuxta tamen CHRISTO  
non opus sit sua præcepta eorum causa in  
consilia permutare. Hoc ipsum uc=  
ro C. T. in obsequium sup=  
plex, cuiuslibet huius e=  
genti in cõmo=  
dũ, Chri  
sto uero Domi  
no nostro in laudẽ &  
præconiũ, expediam. Hisce  
T. C. cum uniuersa eius sanguinis ui=  
cinia gratiæ cõmendo Dei, qui hanc miseri  
corditer tueatur in æuum. Amen. Vuittembergæ,  
M. D. X X I I I. Circuncisionis CHRISTI.

T. C. Subditus  
Mar. Luther.





# DE SVBLI-

MIORI MVNDI POTESTA=  
TE QVATENVS EI OB=  
TEMPERANDVM SIT,  
M. LVThERI LIBER.



VID NAM  
Christiani ope=  
ris et officij, ad  
Germanie Pro=  
ceres, Nobiles=  
ue attineat, uel  
edito in hanc rē  
libello, iam o=  
lim, satis, ni fal=  
lor, cōmonstra=  
ui. At qui sese  
inde gesserint,

satis etiam in propatulo est. Quare danda est etiamnum  
opera, scribendumq; mihi, quid e<sup>s</sup> omittere negligereque  
eos, tum decorum, tum Christianum sit, sperans fore, ut a=  
que secundum haec uitam suam instituant, atq; secundum  
illa, ut adeo principes permaneant, e<sup>s</sup> nunquam Christi=  
A 3 an

M. LVTH. DE SVBLIMIORE

ani fiant. Nam tam insanos Deus optimus Principes red-  
didit, ut non secus arbitrentur, quam se quiduis pro arbi-  
trio subditis suis imperare posse. Subditi quoque errantes  
credāt se omnibus istis obtemperare debere, ut adeo nunc,  
si Christo placet, cœperint mandare hominibus, ut à se li-  
bros abdant: credant & sentiant, quod ij præscripse-  
runt, quo tandem & temere incipiunt in Dei thronum  
collocare se, fidem corrigere, proq; insano suo cerebro spi-  
rituum erudire diuinum. Dispersis in uulgis chartis, Cæ-  
saris ædictum causantur, sicq; Christianos ac obtemperantes  
esse principes uelle. Quasi uero ex animo id facerent, nec  
sua sibi nequitia, post aureis delitescens non obseruaretur.  
Si enim Cæsar uel arcē uel ciuitatem eriperet eis, aut aliqui  
quidpiam iniqui præciperet, ibi demum egregie obedi-  
entia eorum in lucem proditura esset, mirifice enim,  
quicquam statim, quo Cæsari contrauenirent, offenderet.  
Nunc uero, simul atque deprædari, & deglubere ple-  
bem eis in animo sedeat, suamq; impietatem in uerbi Dei  
persecutione complere gaudeant, Cæsaris id ipsum ædicto  
morigerari necesse est. Hoc genus homines quondam nebu-  
lones uocabantur, hodie uero Christianos & obtemperan-  
tes adpellari, timerique Principes oportet: neque tam-  
men cuiquam siue reffensionem, siue defensionem admit-  
tunt, quantumuis etiam exhibenti sese, quom haudqua-  
quam illis ferendum esset, si uel Cæsar, uel aliās quispiam,  
cum eis in hunc modum ageret. Hi sunt hodie Principes,  
qui Cæsaris in Germania partes exequantur, unde tam  
salubriter

salubriter undique res progrediuntur, ut ipsi uideamus.

Quia ergo stultorum huiusmodi furor, ad Christianæ fidei declinat extinctionem, uerbi Dei abnegationem, atq; diuinæ maiestatis blasphemiam, nec uolo, nec possum, indignabundis, parumq; propitijs Dominis meis diutius agere spectatorem, cogorq; uel uerbo saltem repugnare istis. Quod si Idolum eorum Papam, qui tamen & animum & cælum auferre mihi interminatus est, nihil formidarem, cogor etiam ostendere squamas eius & bullas, & nihil timeam, quæ mihi & corpus & terram adimere militantur. Faxit deus, ut inter ea usque irasci eos oporteat, usquedum ceruleæ intereant uestes, nosq; iuuet, præ eorum minis ne intermoriāmur. Amen.

I.

Principio, mundanum ius atque gladius bene fundanda sunt, ne quisquam hæsitet, è Dei uoluntate ordinatione ue hæcesse. Loci stabilientes gladium sunt ij, Rom. 13. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, non est enim potestas nisi à DEO. Existentes enim potestates à DEO ordinate sunt, itaq; resistens potestati, Dei ordinationi resistit, resistentes autem sibiipsis iudicium accipient. Item .1. Petri .2. Subditi estote omni humane conditioni propter Dominum, siue Regi, tanquam excellenti: siue ducibus, tanquam ab eo missis, in ultionem maleficorum, laudem uero beneficorum.

Eiusdem gladii ius à condito primum mundo fuit. Nam posteaquam fratrem suum Habelum interfecisset Cains, adeo timuit, ne rursus ipse daretur neci, ut sigilla-



latim inhibitionem posuerit Deus, & gladium eius nomine sustulerit. Quo certe pauore non obrutus fuisset Caynus, ni uidiisset ab Adamo, audiuissetq; demittendos esse orco homicidas. Ad hæc Deus post diluuium expressis uerbis instituit stabiliuitq; denuo Gen. 9. quom inquit: Qui sanguinem humanum effuderit, illius rursus sanguis ab hominibus effundatur. Quod non ueluti de plaga, uel correptione Dei aduersum latrones intelligi potest, quando quidem non parum multi uel pœnitentia uel fauore superstites manent, & absque gladio moriuntur. Ceterum de iure gladij dictum est, nempe quòd homicida mortis reus sit, debeatq; iure gladio interfici. Porro si ius impeditum, gladii uel neglectus fuerit, ut naturali morte intereat, non ideo scriptura, non uera est, dicens: Qui humanum sanguinem effuderit, illius sanguis rursus ab hominibus effundatur. Siquidem culpa est mortalium, aut demeritum, quòd ius à Deo institutum non perficiatur, quemadmodum & alia diuina soluuntur præcepta.

Deinde & per legem Mosi confirmatus est gladius, Exodi. 21. Si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias, ab altari meo auelles eum, ut moriatur. Et ibidem rursus: Animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, pedem pro pede, manum pro manu, uulnus pro uulnere, liuorem pro liuore. Præterea & Christus confirmauit, cum in horto diceret Petro: Qui gladium acceperint, gladio peribunt. Quilo-  
cus æque intelligendus est, atq; ille Gen. 9. Qui sanguinem  
humanum

MUNDI POTESTATE. 7

humanum effuderit &c. haudq; dubie Christus hoc uerbo eò respicit, eamq; auctoritatem hic simul inductam roboratamq; uult. Idem Iohannes Baptista docet. Interrogantibus eum militibus, quid illis faciendum, Nemini, inquit, iniuriam feceritis, contenti stipendijs uestris. Si gladius nõ esset, diuinus status, iubere debebat, ut absisterent, quandoquidẽ uulgius perfectum reddere, ac uere Christianeque instruere debebat: ut adeo satis certum ac perspicuum sit, uoluntatem esse Dei, quæ ius gladiumq; mundi administret, in poenam malorum, ptectionem uero bonorũ.

Aduersus hæc potenter sonat, quòd Christus apud Matthæum cap. 5. ait: Audistis quod dictum est antiquis: Oculum pro oculo, dentem pro dente. Ego autem dico uobis, Non resistendum esse malo. Sed qui te ceciderit ad dexteram tuam maxillam, obuerte ei & alteram. Et uolenti tecum litigare, & tunicam tuam accipere, dimitte illi & pallium. Et qui te adgerit miliare unum, uade cum eo duo. Item Paulus Rom. 12. Non uosmetipsos ulciscentes dilecti, sed date locum iræ. Scriptum est enim: Mihi ultio, ego rependam dicit Dominus. Et Matth. 5. Diligite inimicos uestros, benefacite ijs qui oderunt uos. Et. 1. Pet. 3. Non reddentes malũ pro malo, aut conuitium pro cõuitio &c. Hi, horumq; similes loci fortiter planè sonant, quasi Christiani in Nouo Testamento expertes esse gladij debeant. Vnde Sophistæ quoq; garrunt hisce Christum Mosæ legem abrogasse, eque talibus præceptis consilia pro perfectis constituunt, Christianam doctrinam & statum in duo

M. LVTH. DE SVBLIMIORE

partientes, alterum p̄fectum nomināt, cui et hoc genus con-  
 silia adiudicant: alterum imp̄fectum, cui p̄cepta attribū-  
 unt, idq; ex pura sua temeritate audaciq; uoluntate faciūt,  
 absq; omni scripturae fundamento. Neque uident, q; Chri-  
 stus eo loci suam doctrinam tam seuerē p̄cipiat, ut ne mi-  
 nimum quidem illius uelut solutum: eos p̄terea Gehenne  
 dedat, qui suos non dilexerint inimicos. Quare ad hęc no-  
 bis aliter loquendum uenit, ut Christi uerba cuilibet cōmu-  
 nia relinquuntur, siue p̄fecta siue imp̄fecta. Nam ne-  
 que p̄fectio, neq; imp̄fectio in operibus consistit, neq;  
 singularem quempiam inter Christianos externum statum  
 efficit, sed in corde existit in fide atq; charitate, ut credens  
 & diligens p̄fectus sit, siue in speciem masculus aut fœ-  
 mina, Princeps aut rusticus, monachus aut plebeius fuerit.  
 Fides enim & charitas nullam neque Sectam, neque disci-  
 men externum conficiunt.

Hic tum Adæ, tum omnium hominum liberi, in  
 duas parteis segregandi sunt: priores ad Regnum Dei,  
 posteriores ad Regnum mundi. Qui ad Regnum Dei  
 pertinent, omnes sunt uere credentes in Christo, & sub  
 Christo, quoniam & Rex & Dominus est in Regno Dei  
 Christus, ut Psalm. 2. ait, totaq; Scriptura. Ideo enim &  
 in mundum demissus est, ut Dei Regnum in mundo in-  
 choaret, erigeretq;. Hinc & coram Pilato, Regnum, in-  
 quit, meum non est de mundo, sed qui ex ueritate est, uo-  
 cem meam audit. Adde q; perpetuo in Euangelio Regnum  
 Dei citari, dicat: Resipiscite, appropinquauit Regnum Dei,  
 item

Item querite primum regnum Dei & iustitiam eius. Euangelion deniq; regni Dei Euangelion uocat, quod regnum Dei doceat, gubernet atq; conseruet.

Porro tales nõ egent potestatis gladio aut iure. Quod si totus orbis Christo uere crederet, nõ erat opus quoquã principe, Rege, domino, iure. Ad quid enim prodesseut h.ec? dum spiritum sanctum sub pectore gestent, qui eruditat faciatq; ne cuiquam noceant, quemuis amore prosequantur, à quolibet libenter & alacriter iniuriam uel mortẽ sufferãt. Vbi pura ex iniuria et grata adflictio est, solaq; perfectio boni, ibi cõentione, lite, foro, iudice, pœna, gladio tandem nihil opus est. Quamobrem fieri nequit, ut inter Christianos, ius & gladius, quod agant, reperiãnt, quãdoquidem à seipsis multo plura faciãnt Christiani quã uniuersa iura & doctrinã pscere queant, quemadmodum Paulus. 1. Tim. 1. iusto, inquit, non est lex posita, sed iniustus.

Quor ita? Quod iustus maiora ex se faciãt ipse, quã omnia depossant iura. Iniusti uero nihil boni peragant, unde & iure indigent, quod doceat eos, cogat, urgeat ad benefaciendum. Bona arbor nulla neque doctrina neque iure indiget, ut bonos fructus proferat, natura enim insitum est illi, ut absque omni tum iure tum doctrina, pro suo more ferat. Nam ille planẽ mihi ridiculus foret, qui pomiferæ arbori legum, iurisq; librum, plenũ conderet, ut non spinas, sed poma producat, cum hoc ipsum suapte natura perficiat melius longe, quã ullis ille præcipere  
gucat



queat præscribere eue libris. Hoc pacto omnes in uniuersum Christiani, per spiritum & fidem hanc sibi inditam usquequaque naturam habent, ut bene iusteq; plus faciunt, quam omnibus doceri queat legibus, neq; quicquã, siue legibus, siue curæ indigent. Dices itaq; . Quid ergo cunctis mortalibus tot leges tulit Deus, præterea in Euangelio tot seruandas præcepit? De quare alias in Postilla (quam uocãt) et alibi per multa scripsi. Iam uero (ut breuissime expediam) Paulus inquit: Legem iniustorum causa latam. Hoc est, ut ij qui Christiani non sunt per legem externe à malis operibus arceantur, id quod posthac audiemus. Porro, quum nemo hominum Christianus aut bonus, sed omnes peccatores maliq; sint natura, omnibus per legem uetat Deus, ut palam & externe non audeant pro uotis, suam perpetrare malitiam. Ad hæc, alterum legi diuus Paulus offitium tribuit. Roma. 7. Gal. 2. nempe ut cognitionem peccati doceat, qua hominem ad gratiam fidemq; Christi deijcit. Idem Christus Matthei. 5. agit, ubi præcipit non resistendum malo, quo legem interpretatur ac declarat, docetq; qualem debeat gerere in pectore formam uerus Christianus, ut porro audiemus.

IIII

Ad mundi regnum, aut sub legem pertinet, quicumq; Christiani non sunt. Postquam enim pauci admodum credunt, minimaq; pars pro Christiano se modo gerit, ut nõ repugnet malo, imò, ut ne ipsa malum committat, extra Christianum statum, extraq; regnum Christi aliam existis malis gubernationem ordinauit Deus, eosq; gladio redd. dit



reddidit obnoxios, ut etiamsi malint quidem, non tamen maliciam perpetrare queant suam. Et si perpetrent, non tamen citra timorem, citra inquietudinem, citraq; aduersam fortunam perpetrare queant, quemadmodum & in domita ac ferox quæpiam bestia, cathenis, uinculisq; constringitur, ne mordeat atq; pro suo ingenio sæuiat, tametsi mauelit quidem quum e contra domita cicurq; bestia, nihil huius indigeat, cæterum absq; cathenis & uinculis innoxia sit. Quod n̄ ita ordinasset Deus (quandoquidem uniuersus mūdus nequam est, uixq; inter mille unum est offendere, qui uere Christianum agat) aliud alium deuoraturus erat, ut nemo neq; liberos neq; uxorem educare neq; se alere, neq; Deo seruire posset, unde tandem uastus desertusq; redderetur orbis. Quare geminam administrationem instituit ordinauitq; Deus. Spirituale, quæ Christianos ac iustos per spiritum sanctum sub Christo homines constitueret. Mundanam aut secularem, quæ nō Christianos noxiosq; cohiberet, ut pacem eos seruare, ac quietos esse, uel inuitos oporteat. Hac ratione Pau. Rom. 13. Potestatis mundi gladium, nō bonis, at uero malis dit, operibus formidandum, atq; in malorum pœnam datum esse confirmat.

Quod si cuipiam, iuxta Euangelion gubernare mundum animus sit, omniaq; mundi iura & gladium e medio tollere, ac præ se ferre omneis esse baptisatos & Christianos, inter quos Euangelion neq; ius ullum, neq; gladium habere uelit, nec enim necessearium sit, quid obsecro  
 ille

M. LVTH. DE SVBLIMIORE

ille tandē facturus esset? Efferis noxijsq; bestijs uincula et cathenas solueret, ut quēuis morderēt ac dilaniarent, præ se ferens iuxta eas esse domitas, & cicures bestiolas. Id uero in uulneribus meis belle persentiscerem. Sic & mali sub Christi nomine, Euangelica libertate abusiuri essent, suam patraturi nequitiam, dicturiq; se Christianos esse, nulli siue legi, siue gladio subiectos, quemadmodum etiamnum aliquot insaniunt, contabescuntq;.

Talibus dicendum erat. Certe profecto uerum est. Christianos propter sese nulli seu iuri seu gladio subiectos esse, neq; quicquam indigere illis. Atqui circumspice primum, & plenum uerorum Christianorum, exhibe mundum, priusquam secundum Christum & Euangelion ipsius gubernes eos. Id uero præstabis cū mula, quod auit, pepererint. Mundus enim & multitudo extra Christum perseuerat, etiamsi omnes lauachro regenerationis abluti sint, ac Christiani uocentur. Christiani item, ut fertur, omnino longe abinuicem distant, quocirca fieri non potest, ut Christianum Regimen uniuerso commune fiat orbi, imò nec regioni, aut copię multæ. Omnis enim bonos exuperant numero mali. Quare totam prouinciam aliquam orbemue Euangelio gubernare uelle, perinde est, ac si pastor iisdem clauderet mandris, lupos, leones, halictos, oues, hæc q; libere inter sese diuulgari permitteret, dicens: Carpite pascua, ac mutuam conseruate inter uos pacem, patens adest stabulum, sat habetis

betis pascuæ, neq; canes, neq; fudes timere uobis opus est. Hic mites quidem agnæ belle pacem seruaturæ essent, se q; placide tum pasci tum regi pasuræ, uerum enim uero non diu superfuturæ essent, neq; alterum præ altero animalium, uitali aura uesci posset.

De industria igitur utraq; administratio separanda est. Altera quæ bonos efficiat, Altera quæ externam curet pacem, maloq; operi conatum intercludat, ita quod neutrum absq; altero satis sit in orbe. Spirituali enim Christi regimine amoto, nemo per mundanum unquam coram Deo fieri bonus potest. Præterea Christi Regimen non omnibus homines contingit, perpetuo uero Christianorum minima pars est, in medio impiorum constituta. Quod si externa mundi potestas, aut lex solum teneret sceptrum, meram oportet esse adulationem, etiamsi dei ipsius præcepta forent. Nam præter spiritum in corde sanctum, nemo uere bonus fit, quantumuis spectiosa opera perficiat. Sin spiritus Regimen, tum prouincias, tum homines gubernaret, ibi uero nequitiæ, ad omne malum, solueretur frenum, quãdoquidem cõmunis mundus, neq; suscipere neq; intelligere possit.

Proinde iam nunc uides, quo Christi uerba supra memorata respiciant Matth. 5. Quod Christiani neq; ius, neque gladium inter sese habere debeant. Proprie enim longe dulcissimis sibi Christianis hoc dicit, qui soli suscipiunt, opereq; iuxta exequuntur, nec inde, uerba duntaxat, Sophistarum more, faciunt. Ceterum ea in corde per  
spiritum

M. LVTH. DE SVBLIMIORE

Spiritus domini natura induti sunt, ut nemini malum inferant, illatum uero à quouis haud iniquo animo ferant. Iam si uniuersus orbis Christianus esset, ad omnes ex æquo omnia hæc uerba attineret, & ad hæc uitam instituerent suam. Simulat q̄; uero Christiani non sunt, nihil ad eos seu uerba, seu que ex uerbis sequi debebat uita. Vnde aliud ij Regimen concernunt, sub quo mali externe coguntur & impelluntur ad bonū ciuilem q̄; pacem.

Quapropter neque Christus gladio usus est, neque in suo regno hunc instituit. Regem enim Christianorum agit, citra q̄; legem solo spiritus suo sancto regnat. Et quāuis gladium corroborarit, nec eo tamen usus est, quom nullus sit huius in suo regno usus, in quo boni modo existunt. Hinc Dauidem à templi structura uacare quondā oportebat, quia multum sanguinis fuderat, gladio q̄; usus fuerat. Non quod ideo perperam egisset, cæterum, quod Christi non poterat esse typus, quōi absq; g' a lio placidum & pacificum debebat esse regnum. Seligebatur autem ad hoc operis diuinitus, Solomo, qui uulgo Fridrich, id est, pacificus sonat, qui pacifico frueretur regno quo uere pacificum Christi regnum, genuini Fridrichi & Solomonis significari possit. Ad hæc in uniuerso edificio tēpli, ne unquam quidem ferrū audiebatur, inquit textus. Hoc totum ideo quod Christo absq; coactione, impulsu, lege, gladio, liber, spontaneus, uoluntarius populus esse deberet.

Idem Phropheta uolunt, psal. 129 Non occident neq;  
nocebunt



nocebunt super uniuerso monte sancto meo. Et Isaia. 2. Gladios suos in uomeres, lanceas autem in falces couer- tent, neque quisquam in quenquam attollet gladium, cer- taminiue studebit. Quas auctoritates harumque similes qui tam longe lateque trahere uelit, quam longe lateque nominatur Christus, is omnino Scripturam peruerteret. quom de ueris solummodo Christianis, à quibus & ue- re complentur, dictæ sint.

Si dicas iam nunc, Quom ergo Christiani, mundano s gladio & iure nihil indigeant, quid est quod Paulus Ro- ma. 13. omnibus Christianis præcipit? Omnis anima pote- statibus sublimioribus subdita sit. Et Petrus: Subditi estote omni humanæ conditioni, ut in superioribus recitatum est, Respondeo: iam retuli, Christianos nempe inter se, & pro seipsis, nullo iure aut gladio habere opus, quom ne- que necessarium, neque conducibile sit eis. At postquam integer Christianus in terris non sibi ipsi, proximo uero suo uitam ducat & seruiat, è sui spiritus natura, etiam id perficit, cuius non est indigus, proximo tamen suo uti- le ac necessarium existens. Quom ergo gladius, ingens & necessarium uniuerso orbi commodum sit, ut pax con- seruetur, uitia puniantur, mali præpediantur, suapte sponte & perquam lubenter se gladij potestati subdit, pendit tributum, dominationes reueretur, inseruit, iu- uat, & quicquid promouere Magistratum potest, hoc pro uiribus exequitur, ut is in suo uigore, honore, tremoreque conseruari possit, tametsi horum nihil, sui-  
 B ipsius



M. LVTH. DE SVBLIMIORE.

ipsius causa indigeat, aut necesse habeat: aliorum enim commodum respicit, id quod Paulus Ephes. 5. docet: pe-  
 rinde atque omnia alia charitatis opera, quibus nihilum  
 eget, perficit, nam non ideo aegrotos inuisit, ut inde conu-  
 lescaat ipse: nec quenquam cibatur, quod cibi opus ipse habe-  
 at: ita nec Magistratui ministerium exhibet, quod eius sit  
 indigus, sed quod alij. Hoc enim obsequij, nihil decedit,  
 nihil detrimenti obuenit illi, mundo uero plurimum com-  
 moditatis exoritur. Quod ni faceret, Christiani non ge-  
 reret formam: ad hæc charitati aduersaretur, & alijs ma-  
 lo foret exemplo, qui item nollent agnoscere Magistra-  
 tum, tamen si Christianos se profiterentur. Vnde immen-  
 sa contumelia Euangelio nasceretur, ceu turbas cieat, &  
 pertinaces efficiat, qui nemini, neque usui, neq; obsequio,  
 esse uelint, quom Christianum, omnium planè seruum con-  
 stituat. Sic tributum pendebat Christus, Matthæi. 17. ne  
 scandalo eis esset, quom tamen nihil indigeret.

Ita & in uerbis Christi, suprâ, Matth. 5. indicatis, ipse  
 cernis, quod Christianos quidem inter sese, tum secularis  
 gladij, tum fori exptes esse debere doceat: uerūtamen haud  
 prohibet, ut inseruiat quispiam subdat irue illis, quibus &  
 gladius est, & forum: quin potius te nõ indigente, illis ob-  
 sequi te oportet, qui non tam eò euecti sunt, quò tu, & ad-  
 huc indigent horum. Si tibi non opus est, ut multetur ho-  
 stis tuus, at infirmo tuo proximo peropus est, quem & iu-  
 uare debes, ut sua pace fruatur, & hostis eius cohibeatur,  
 quòd fieri non potest, ni Potestas & Magistratus in suo  
 honore

honore ac timore contineatur. Non ita dicit Christus, potestati ne seruias aut obtemperes, uerum, ne resistas malo: ita te gere, ut omnia patiaris, quo tibi non opus fiet potestate, ut uiuet, inseruiat, utilis aut necessaria tibi sit: sed e diuerso, ut eam tu uiues, ei obsequaris, proficius, & necessarius existas. Altiozem & prestantiozem te uolo, quam ut huius indigeas, caeterum ipsa tua ope, necesse habeat uti.

Queris ergo. Num nam Christiano mundanũ gesta re gladium liceat, ac fontes multare, quom CHRISTI uerba tam fortiter & clare sonent: Non repugnandum malo, ut Sophistæ consilium inde fecerint: Respondeo. Duo iam satis accepisti, Alterum, quòd inter Christianos non possit esse gladius, unde nec super, nec inter illos gestare potes, qui non indigent. Eundum est ergo tibi unà cum questione foras, ad alteram partem, qui Christiani non sunt, an illic fors christiane queas uiti. Tum alterum adest, quòd gladio inseruire obligatus es, eundemque poscere debeas, quocunque possis etiam, corpore, diuitijs, honore, & animo. Opus enim tale tametsi te non concernat, perutile tamen & necessarium est, uniuerso mundo, ac proximo tuo. Quare si animaduertas, deesse lanistas, lectores, iudices, Dominos aut Principes, teque obeundo muneri idoneum reperias indicare te ipsum, petereq; officium debebas, ut adeo necessaria ad modum potestas, non contemnatur, flaccescat, atq; intereat. Nec enim potest, nec uult bene sibi consulere mundus.

VI,

M. LVTH. DE SVBLIMIORE

Rationem facile est cernere. Hoc enim pacto, totus in alienis obsequijs & operibus incederes, ut nec tibi, nec tuis facultatibus, aut honori, sed proximo tuo, alijsq; modo prodesse, nec eo faceres animo, ut ultionem sumeres, malumue pro malo rependeres, uerum ut pximo tuo commodares, protectioni, & paci aliorum seruanda consuleres. Pro temetipso enim Euangelio adherescis, teque secundum Christi uerba regis, ut lubens uel alteram perforas maxillæ plagam, pallium ad tunicam relinquas, si te tuamq; modo causam attingat. Sic demum utrunq; pulchre progreditur, ut simul Dei & mundi Regnis satisfacias, intrinsecus & extrinsecus, simul malo non resistas, & resistas tamen. Altero enim ad te tuaq; respicis, altero uero, ad proximum suaq; declinas. Te, unâ cum rebus tuis iuxta Euangelion moderaris, & iniuriam ueri Christiani in morem constanter suffers: in altero, & rebus eius, te iuxta Charitatis gubernas præscriptum, neque quidquam iniuriarum pro eo tolleris, quod ipsum nec prohibet Euangelion, imò aliâs iubet.

In hunc modum uniuersi diui, uel à condito orbe, usi sunt gladio: Adamus cum suis posteris, Abrahamus item, quom nepotè ex fratre Lot eripiēs ē uī hostium, quattuor pster neret Reges. Gen. 14. Hoc pacto Samuel Propheta Regem Hagag percussit. 3. Reg 18. Sic gestarūt gladiū, Moſſe, Iosua, Israëlitæ, Samson, Dauid, et quicunq; Reges et principes in uet. test. præterea Daniel cū socijs suis, Anania, Asaria & Misæle Babyloni: Ioseph etiâ Aegypti, sicq; de relijs ultra-

Quod

Quòd si quis causari uelit, abrogatum esse uetus testamentum, neque ualere ulterius, unde ne cuiusmodi Christianus obseruari exempla posse, id uero se haudquam uita habere, respondeo. Paulus nanque. 1. Corinth. 10. Omnes, inquit, eundem cibum manducaverunt, & potum biberunt de petra, qui CHRISTVS est, ut nos: hoc est, æque spiritum eundem & fidem in CHRISTVM habuerunt, atque nos, ac itidem Christiani fuerunt, ut nos. Quocirca ubicunque illi bene egerunt, & omnes unà Christiani non male agunt, à principio mundi ad usque finem. Siquidem tempus & externi mores, nullum inter Christianos delectum constituunt. Neque uerum est, ita abrogatum esse Vetus Testamentum, ut non obseruari debeat, aut is qui totum seruet, is ideo non bene agat, quemadmodum diuus Hieronymus, et cum eo multi lapsi sunt. Ita uero abrogatum est, ut cuius uel omittere uel seruare liberum sit, nec ultra necesse sit, sub animarum interitu, ut tum fiebat, seruare.

Paulus enim. 1. Corint. 7. Gal. 5. neque præputium, neque circumcisionem aliquid esse adfirmat, sed nouam in CHRISTO creaturam. Hoc est: Non est piaculum præputium habere, ut Iudeorum ferebat opinio, neque flagitium est, circumcidi quempiam, ut Gentium sententia erat, uerum utrunque liberum est & bonum, si quis ita faciat, ut ne inde se fore beatum & saluum arbitretur. Sic de quibuslibet alijs ueteris Testamenti ceremonijs iudicandum est, nihil delictum esse, siue omittantur, siue seruen-



tur, quòd in his nobis libertas existat. Quòd si facerent quidpiam ad proximi salutem, uel utiles, uel necessariae essent, omnes omnino conseruandae essent. Quilibet enim debitor est, ut quicquid sit commodo & necessitati proximi, siue uetus siue nouum Testamentum, siue iudaica, siue Ethnica res item fiet, id faciat. Paulo. 1. Corinth. 12. docente. Nam charitas per omnia, superq; omnia graditur, eoq; solummodo respicit, quid alijs commodum ac necessarium sit, non querens, ut ne nouum sit an secus. Iam & gladij exempla item libera sunt, ut sequi possis, aut non sequi, praeterquam, sicubi uideas proximum tuum indigere huius, tum enim te charitas adigit, ut quod opus est factu, adgrediare, quòd alioqui tibi liberum, neq; quicquam necessarium est, perficiendo & omittendo: modo ne cogites te ideo iustificandum aut saluandum, quemadmodum iudaei, suis operibus temere conabantur. Ceterum hoc fidei relinque, quae te sine operibus ad nouam creaturam transmutat.

Atque ut hoc per nouum quoque commonstremus Testamentum, firmum adfert testimonium Iohannes Baptista Luca. 3. quem haud dubie Christum testificari, ostendere monstrareq; oportebat, hoc est, doctrinam eius omnino oportebat esse Noui Testamenti, adeoq; Euangelicam, cuius q; Christo uerum & perfectum adducere deberet populum, ille ipse militum constabilit offitium, dicens: Contenti estote stipendij uestris. Quod si Christianum non esset gladium ferre, redarguere debebat eos, & praecipere, ut  
tum



tum stipendium, tum gladium facerent missa, uel perperam eos Christianismum docuisset. Sic itidem diuus Petrus, quom Actor. decimo Cornelio nunciaret CHRISTVM, non iubebat, ut suum dimitteret officium, quod tamen omnino fieri oportebat, si Christiano statui, id obsuisset. Nam anteaquam Baptismo lauet, Spiritus aduenit super eum Paracletus. Et diuus hunc Lucas ceu iustum commendat, ante Petri prædicationem. Nec abiicit aut damnat id, quod erat, nempe militibus à Cesare præfectus Centurio. Iam quod in Cornelio diuinus Spiritus inculpatum reliquit, non iniquum est, ut & nos inculpatum relinquamus.

Hoc genus exemplum & Aethiopum præfectus Eunuclus Actorum octauo perhibet, quem Philippus Apostolus CHRISTO lucrifecit, & baptisauit, inque suo eum officio permittens domum repetere concessit: qui tamen absque gladio, non præpotens in Aethiopia Candacis Reginae Præses esse potuit. Huc recensendus est & Cypri præses Paulus Sergius, Actorū 13. quem licet ad CHRISTVM conuerterit Paulus, attamen & inferiorum & superiorum gentiū Præsidentem reliquit. Huc item accersendi sunt pleriq; S. Martyres, qui Romano, tametsi ethnico, Cesari, obtemp. antes, cū eo ad prælia pfecti sunt, haudq; dubie et quosdam, p. conseruāda pæce, trucidarūt, ut de diuis Mauritio, Achatio, Gereone, alijsq; multis, sub Iuliani tyrannide, memoria proditum est.

Præterea, firmæ haudque obscure præ manu sunt

authoritates, Roma. 13. ubi, potestatem à Deo, inquit, ordinatam. Item non frustra gladium à potestate ferri, Dei siquidem ministra est, tibi in bonum, operanti uero malum in ultionem. Obsecro ne temerarius adeo fies, ut dicas, Christianum non ferre posse gladium, qui tamen & Dei peculiaris ordinatio & creatura est. Alioqui & dicere te oporteret Christianum non debere cibum potumue sumere, nec iungere se connubio, quom etiam Dei sint opera & ordinationes. Quòd si tum operatum creaturæ Dei sunt, bonæ profecto sunt, & ita bonæ, ut quilibet ijs Christiane beatèq; uti queat, perinde ac Paulus. 2. Timo. 4. ait: Omnis creatura Dei bona est, & nihil reiiciendum credentibus, & ueritatem agnoscentibus. Inter omneis Dei creaturas opus est, ut nedum esum & potum, uestes & calceos, uerum etiam potestatem & subiectionem, defensionem & supplitium esse permittas.

Atq; ut summam complectar, posteaquàm diuus Paulus hic Dei ministram potestatem adseuerauit, nō solis Ethnicis, sed et omnibus prorsum hominibus utibile esse necessum est. Quid enim sibi uult eam Dei ministram esse, nisi potestatem eius suapte natura esse indolis, ut Deo hac ipsa seruitus exhiberi possit. Iam impiū foret alicubi dei ministerium esse, cui Christiani ut facerent, non obstringerentur, quom Dei seruitus, neminem æque contingat, atq; Christianos. Proinde commodum sanè ac necessarium foret, omneis Principes ueros esse Christianos. Gladius enim atq; potestas, ceu singulare Dei obsequium Christianis

nos sigillatim præ cunctis terræ incolis, concernit. Quare gladium seu potestatem perinde æstimes oportet, ac matrimonium, aut agriculturam, aut alias opificium, à Deo item instituta. Vt ergo quisquam Deo inservire potest coniugio obstrictus, agricola, uel architecton, ad alterius commoditatem, seruireque deberet, si id necessitas postularet, sic et in potestate obsequi Deo potest, imò & obsequi in hac debet, si proximi necessitas exigat. Nam Dei ministri sunt & opifices, qui malitiam quidem puniunt, iustitiam uero protegent. Attamen ut etiam liberum sit omittere hæc, si tibi res postulet, quemadmodum connubio iungi, agriculturam exercere, libera sunt, ubi necessaria non sunt.

Obijcis itaq; . Quid ergo Christus unà cum Apostolis non usus est gladio? Ecquid, inquam, tu mihi responde, quid ni et uxorem non duxerit, aut sutor factus sit, aut sartor? Ideon̄ status, officiumue mala essent, quòd eadem non exercuerit Christus, ubi quæso uniuersi status & officia manerent? dempto uerbi tamen ministerio & concionis, quo solo usus est. Porro sui status ductu, nullum profecto alium reprobauit Christus. Sua non intererat gladium ferre: officium enim solum ferre debebat, unde Regnum suum administraretur, & quòd proprie Regnum concerneret suum. Regni sui non interest, ut ipse, matrimonio iunctus, sutor, sartor, agricola, Princeps, carnifex, aut præco sit, itè neq; gladius: nec mundanum ius, sed uerbum Dei modo et spiritus, quo sui intrinsecus ducuntur & gubernantur, Quod officij tum quoque exequebatur, & adhuc perpe-

tuorexequitur, plus nunquam non & spiritus impertiens, & uerbi DEI. Et in hoc officio sequi cum cogebantur omnes Apostoli, spiritualesque gubernatores. Nam & spiritu.ili cum gladio, quod est uerbum Dei, tantum profecto agere omnino habent, quo huiusmodi partes suas recte administrent, ut inuidanum gladiū omittere cōmodum eos debeat, aliāque artificia, quibus non incumbit uerbi Dei promulgandi onus: tametsi statui suo non aduersentur, uti narratum est. Quemlibet enim suam preestolari uocationem, opusq; necesse est.

Quam ob rem, etiamsi gladium neq; tulerit nec docuerit Christus, abunde tamen satis est, q, neq; prohibuerit, nec e medio tulerit, sed potius constabiliuerit: quemadmodum satis est, q, conjugij non sustulerit statum, sed confirmarit, tametsi uxorem non duxerit, neq; quicquam de hoc docuerit. Omnino enim exhibere se illum oportebat huiusmodi cum statu opereq; que peculiariter ad suum attinent Regnū, ne inde occasio, necessariumq; traheretur exemplum, & docendi & credendi, Dei Regnum citra matrimonium, gladium, horumq; similia externa persistere haud posse (nam Christi exempla necessario cogunt) cum tamen per solū Dei tum uerbum, tum Spiritum persistat. Quod & Christi proprium oportuit esse officium, & debuit, tanquā in eo Regno summi Regis. Hoc ipsum officij, quom Christianorum omnium non sit (licet esse possit) æquum est, ut & aliud externum habeant, quo etiam Deo obsequium præstari possit.



Exhibet omnibus iam sequitur, quisnam sanus sit in-  
 tellectus Chr. sti uerborum. Math. 5. Malo ne resistatis  
 &c. Nempetalis. Quod Christianus ita paratus esse de-  
 beat, ut omne malum & iniuriam non iniquo ferat ani-  
 mo, non se ipsum ulciscatur, ut ne omnino pro se ipse mun-  
 dane potestatis, aut fori indigeat. Aliorum uero causa,  
 uindictam, uis, protectionem inquirere, & quicquid po-  
 test, conari debet. Hoc pacto & hunc potestas, siue ex se  
 ipsa, siue aliorum instigatu, absq; eius querimonia, uisi-  
 tare, defendereq; opus habet. Quod si minus fecerit, sibi  
 pellem detrahi plaustraq; conuictorum dici perpetiatur,  
 nec malo cuiquam resistat, iuxta CHRISTI uerborum  
 honorem.

Interim tu certus esto, huiusmodi Christi doctrinam,  
 non esse pro perfectis consilia, ut nostri Sophistæ conui-  
 ciantur, mentiunturq; ceterum commune rigidamq;  
 pro cunctis Christianis mandata. Ut scias eos omnes in-  
 uniuersum, gentes esse, Christiano tamen sub nomine,  
 qui se uel ulciscuntur, uel pro facultate & honore suis in  
 foro litigant. Idq; tibi certe, & ex animo, impermutabi-  
 liter dictum arbitrare. Neque uero copia, aut inueterata  
 consuetudine commoueare. Pauci enim Christiani in ter-  
 ris supera uescuntur aura, neque in hoc quicquam hæsites.  
 Ad hac Dei uerbum quiddam aliud est, quam communis  
 consuetudo.

Hic nanq; cernis ipse, quod Christus legem non è me-  
 dio tollat aut abroget, ubi dicit. Audistis dictum esse anti-  
 quis,

M. LVTH. DE SVBLIMIORE

quis, oculum pro oculo. Ego autem dico uobis, ne ulli quidem resistatis ipsi malo, uerum enim uero mentem legis exponit, qualisnam sit. Quod Vos Iudæi coràm deo rem bene gestam arbitramini, si uestra iure repetatis, illoq; nitimini, quod Moses protulit, oculū pro oculo &c. Dico equidem uobis, ideo à Mose hanc legem super scelerosos latam, quorum regnum dei non interest, ut ne se ipsi ulciscantur, aut peiora committant, cæterum huiusmodi externo iure cogantur abstinere à malo, ut uel sic externo iure & regimine, sub potestate comprehendatur. Quamquam enim sublimiorē mundi potestatem huiusmodi legemunitam esse oporteat, qua incredulos et impios iudicet, uosq; ipsi possitis hac uti, alios secundum hanc iudicandi, non tamen, siue pro uobis, siue in uestra causa uos querere aut uti conuenit. **REGNUM ENIM DEI HABENTES, TERRAM VOS RELINQVERE DECET, QUOCVNQVE ETIAM SVRRIPIENTE.**

Ecce hic uides ut Christi uerba, nō eō pertineāt, quōd Mosi legem abrogent, mundānamue potestatem prohibeant. Cæterum suos eximit Christus, quod ijs pro sese nō uti sed infidelibus relinquere debeant, quibus & hoc suo iure inseruire possunt, quom tamen impij sunt, nemoq; ad Christianismum cogi queat. Quod autem Christi uerba ad

ba ad suos modo attineant planum sit ex eo quod subinde subiicit. illos inimicos suos diligere debere, & perfectos esse, quemadmodum & pater eorum cælestis. At uero, qui inimicos suos amore prosequitur & perfectus est, is legem cubare sinit, nec eadem utitur, ut oculū pro oculo postulet. Nec infideles impedit, qui inimicos suos odio prosequi, legeq; uti uolunt. Imò suppetias etiam fert, ut leges huiusmodi malos capiāt, ne quicquam peius exequantur.

Ita nunc uerbum Christi, gratiam iniisse arbitror, cum auctoritatibus, qui gladium instituunt. Hancq; esse sententiam. Gladiū nemo quisquam Christianus pro sua causa aut ferre, aut implorare debet, ceterum pro alio & potest & debet ferre & implorare, ut malicia infrenetur, iusticia uero defendatur. Perinde ac dominus eodē loci ait. Christiano non esse iurandum, quin potius uerbum eius planè adfirmare, & planè infitari debere. Hoc est pro sese, ac sua uoluptate iurare caueat. Atqui si necessitas, utilitas ac beatitudo deiq; honor postulet, iurandum est illi, tum enim alij in obsequium uetito iuramento utitur, sicuti & alij in obsequium uetito utitur gladio, qua ratione & Christus & Paulus sæpenumero deierāt ut ita doctrinæ & testimonijs de Christo suis, fidem & auctoritatem faciant, id quod & in pactis & contractibus item fieri potest.

Ultra hic quæris, numnam lictores, carnifices, iurisperiti, rabulæ, & quicquid hoc genus est: Christiani esse,

M. LVTH. DE SVBLIMIORE

esse, beatamq; uitam ducere possint, Respondeo. Si potestas & gladius ministerium dei sunt, ut iam antea memoratum est, id quoq; totum dei oportet esse ministerium, quo opus habet potestas, ut gladium ferat. Nam oportet omnino esse, qui flagitiosos capiat, accuset, strangulet et occidat, bonos tueatur, defendat & eripiat. Quare si eo corde faciant, ut non se querant ipsos in hoc, sed iuris & potestatis tantum, quibus cogantur mali, defensionem atque iuuamen, est illis absque discrimine, ijsq; uti ut alia arte ac inde uiuere possunt. Nam ut memoratum est, Charitas proximi, non sua curat, neque quam ingentia, aut humilia, sed enim, quam commoda & necessaria proximo, aut reipublice opera sint.

Quid inquis. Non pro me ipse causaq; mea, gladio uti possem, hoc consilio, ut non inde meum querebam compendium, uerum ut eo malum castigaretur? Respondeo. Tale miraculum, potest quidem fieri, sed rarer admodum, neque sine periculo, quom diuitem omnino spiritum requirat. In hunc modum enim Samsonem legimus. Iud. 15. dicere, feci eis, ut mihi antea fecerant. Contraueniente huic Salomone Prouerb. 24. Ne dicas faciam ei perinde atque mihi fecit. Et. 20. Ne dicas, rependam ei malum. Nam Samson in hoc a deo destinatus erat, ut Palestinos adfligeret. Israëlitasq; liberos constitueret. ut maxime enim suum sibi pretegeret causam Samson, non ideo tamen suum querebat compendium, aut uitam dictam, sed horum salutem, illorum uero debitam poenam.

Atqui



Atqui hoc paradigma nemo sequitur ni integer Christianus & pleno spiritu existat, idem si ratio attentare uelit, causabitur quidem, sua se non querere, in radice autem id uanum erit. Absq; gratia enim uires excedit omneis. Quare primum Samson fias oportet, deinde, uel Samsonem exprimas, licet.

SECUNDA PARS.

QVAM LONGE LATEQVE  
PATEAT SVBLIMIOR  
MVNDI POTESTAS.

**A**D statum & caput huius sermonis iam proram uertimus, posteaquam enim docuimus, oportere in terris esse, subliorem potestatem, adeoq; mundanum magistratum, & quo pacto quisquam Christiane feliciterq; uti eo possit, docendum est iuxta, quousq; se & brachium & manus eius proroget, & quam late pateat, ne nimium sese extendat, deiq; tum in regnum tum gubernationem irrumpat. Porro id scitu necessarium est, quandoquidem horrendum intollerabileq; detrimentum inde emergat, ubi nimium latioris campi tribuatur illi, nec sine damno esse possit, ubi nimium in arctum contracta sit. Hic minus punit,

nit, isthic nimium. Quanquam tollerabilius sit ut in hoc latere peccet, & minus puniat, quàm in altero, & nimis puniat, quando semper præstet, nebulonem permittere vitali aura frui, quàm bonum quempiam dare neci, postquam omnino mundus nebulones habeat, neque carere possit. Bonorum autem copia nunquam non destituatur.

Primum obseruandum est, geminam Ade filiorum portionem, quarum altera ad regnum Dei attinet, sub Christo, altera ad mundi regnum sub Magistratu (ut in superioribus recitatũ est) geminam oportere legem habere. Cuilibet enĩ regno suas leges iuraq; esse necesse est, quom absque legibus, nullum neque regnum, neque administratio persistere possit, id quod satis superq; quotidiana experientia mōstratur. Mūdano regimini aut administrationi leges sunt, quæ non se latius extendit, quàm super corpus, facultates, & quicquid in terris externum est, Animam enim nec uult nec potest ferre Deus, ut quisquam, se dempto, regat. Quocirca ubi mundanus Magistratus legem animis ferre temere attentat, deo in suum manus immittit regimen & seducens tantum & perducens animas. Idque adeo planum faciemus atque perspicuum, ut & tangi queat, ut uel nostri domini Principes & Episcopi, quales agant stultos agnoscant, ubi cogere eis animo sedet mortaleis legibus suis et præceptis, quo sic uel sic credant.

Si humanum animæ mandatum imponitur, ut sic, uel sic aliter credat, pro hominis istius nutu, certissimum est,  
non

non adesse uerbum Dei. Iam si uerbum non adsit, incertum est, num Deo placeat: imò certum est displicere Deo, qui uult fidem nostram nudam & puram, super solū eius uerbum fundatam, quom Matthæi 18. inquit, Super hanc petram edificabo Ecclesiam meam. Et iohannis decimo: Oues meæ uocem meam audiunt, & agnoscunt me, alienorum autem uocem non audiunt, sed ab eis fugiunt. Vnde sequitur, quòd Potestas animos tanta cum temeritate, ad æternam cogat mortem. Cogit enim, ut hoc credant homines, ceu rectum, & tale, quod certo Deo placeat, quom tamen incertum sit, imò & displiceat Deo, non presente perspicuo Dei uerbo. Nam qui uerum certum que id esse credit, quod iniquum incertumq; est, is ueritatem abnegat, mendacio & errori fidem adhibens, iniustumq; pro iusto reputans.

Quare supra modum insignis stultitia est, precipientibus istis, Ecclesie, Patribus, Concilijs fidem adhibendam esse, etiam si uerbo Dei careant, non Ecclesia, Satanae autē Apostoli hæc mandant. Nihil enim precipere potest Ecclesia, ni uerbum id esse Dei certo norit, D. Petro testificante: Qui loquitur, inquit, uelut sermones dei, loquatur. Quòd uero Concilia sint uerbum Dei, id commonstrabunt sanè, ubi Nibas, ut aiunt, coccifauerit. Insignioris longè stultitiæ est, si dicatur, Reges et Principes & multitudinem ita credere. Apage sis cum istis. Neque in Reges, Principes, aut multitudinem baptisati sumus, sed in Christum ipsū que Deum. Neq; etiam Reges, Principes, aut multitudo,

C sed

sed Christiani uocamur, Animæ nemo nec debet, nec potest mandare, ni non ignoret ad celos illi monstrare uiam. Id uero, præter solum Deum, præstare nemo potest: unde in rebus animam concernentibus, nihil docendum, suscipiendumq; præterquam uerbum Dei.

Præterea, tametsi insigniter stupidi sunt, tamen fateri coguntur, nullius iuris sup animos, copiam eis factã esse. Nemo enim hominum, animam occidere, aut uitæ restituere, celos, inferosue uersum ducere potest: cuius si nullã adhibitori sint nobis fidem, omnino satis constat id Christus confirmabit. Matth. ei. 10. Ne terreamini ab ijs qui occidunt corpus, quibus deinde nihil opis reliquum est, quom animam occidere non possint: timete uero potius eum, qui cum animam occidere potest, tum corpus in gehenna deperdere. Hic arbitrator satis perspicuo, animam, humane ceptam me nui, solius Dei subditam potestati. Edisere nunc queso mihi, quantum illi capiti prudentiæ aut rationis insit, qui ubi nihil ipsi iuris est, mandata statuit. Ecquis illi  $\mu\omega\sigma\acute{o}\tau\epsilon\sigma\omega\mu\kappa\lambda\iota\tau\acute{\iota}\delta\omicron\upsilon$  non iudicaret, qui lunæ in mandatis daret, ut non secus ac ipse uellet, commodaret lunæ? quàm bella concordia foret?

Si Lipsenses nobis Vuittenbergensibus, aut è diuerso, nos Lipsensibus mandata imponeremus, nõne mandatoribus istiusmodi helleborus donaretur præmij uice, quo cerebrum purgarent, & pituitæ medarentur? Adhuc tamen Cæsares, prudentesq; Principes nostri ita prouit, seq; à Papa, Episcopis et sophistis, cæci à cæcis, eò duci stant



nunt, ut subditis suis præcipiant credere, absq; uerbo Dei, interim tamen Christiani Principes esse uolunt, si Deo gratum est.

Quinetiam & penes hoc accipi potest, quòd una que libet potestas ibi modo agere potest & debet, ubi uidere, agnoscere, iudicare, seni etiam ferre, ambulare & permutare liceat illi. Qualis enim ille iudex esset, qui utcùnque iudicare uellet, causam nec auditam nec perspectam sibi? Dicis mihi nunc: Qui corda uidere, agnoscere, iudicare, discernere, permutareq; potest homo? quom hoc soli Deo adseruatum sit, ut Psal. 7 ait: Scrutans corda & renes Deus. Item Deus iudex est hominum. Et Acto. 10. Deus est  $\alpha\alpha\gamma\delta\iota\omega\gamma\omega\delta\sigma\alpha\gamma$ . Et Hieremie. 1. Malum & inscrutabile cor hominis, quis enim scrutabitur? Ego dominus cordum & renum explorator. Iudicium omnino certum, nihil que non Soli expositum esse oportet, sententia ubi ferenda sit. Animi uero & sensus & cogitatus, præterquam soli Deo, nemini patet: quare uanum et impossibile est cuiquã præcipere, aut quem ui cogere uelle, ad sic uel sic credendum. Alia hic uia lentandus est in unda remus. Violentia nihil perficitur. Vehementer autẽ ingētes istos Morychos demiror, posteaquam omnes uno ore adfirmēt, de occultis non iudicare Ecclesiam. Si Ecclesiasticũ spirituale regimẽ aperta modo iudicat, quid uasana mudi potestas tã archana, tamq; spiritualia (qualis est fides) iudicare ordinareq; tandẽ conatur? Iam & cuius suum in hoc situm est discernimen atq; periculum, quomodo credat, sibi enim pspiciendum

endum est ut recte credat. Quam nemo pro me uel ad  
 celum, uel Auerna peruenire potest, tam nemo pro me  
 credere aut non credere potest. Utque non est in cuius=  
 quam potestate, celum & Inferos ante me claudere uel a=  
 perire, sic neque, ad fidem incredulitatemue me urgere.  
 Quom ergo in sua cuiuslibet conscientia positum sit, quo  
 modo credat, uel non credat, ut nihil detrahatur mundana po=  
 testati, & ipsa pacata esse, suarumque rerum gerere cu=  
 ram debet, ac iuxta cuiuslibet permittere, ut credat, quoquo  
 modo aut uelit, aut possit, neque quenquam ad fidem cogere.  
 Nam liberum opus fides est, ad quam nemo uel adigi  
 potest, imo diuinum opus est in Spiritu, tantum ab=  
 est, ut externa uis hanc uel cogere uel efficere queat.  
 Hinc & uulgatum dictum, quo & usus est Augustinus,  
 manat. Ad fidem nemo nec potest, nec debet quidem cogi.

Ad haec miserum nosque non uident, quom omnino  
 uana & impossibilia praese ferant. Quantumuis enim  
 siue praecipunt, siue insaniunt, non tamen ultra, quam  
 ut ore manuque sequantur eos, cogere possunt mortales.  
 Cor enim etiamsi rumpantur, impellere nequeunt, ut ita  
 uerum sit uerbum, quod uulgo iactari solet: Liberas esse  
 a uectigali cogitationes. Quid ergo cogunt homines, ut  
 corde credant, quom id fieri non posse ipsi perspiciant, ac  
 iuxta imbecilles conscientias urgeant, ut mentiantur, ab=  
 negentque; Christum, & secus dicant, ac gerant corde, o=  
 nerantes ita sese horrendis alienis facinoribus atque peccati=  
 tis. Nam quodcumque mendacium ac falsa confessio, ab in=  
 firmis.

firmis eiusmodi conscientijs promanans, super urgentes eas recidunt. Multo facilius erat, etiamsi subditi eorum aberrarent à scopo, simpliciter illos errare permittere, quàm ad mendacium, ut, quàm sentiant in corde, aliter dicant, cogere. Nec, peiore malum pellere, fas tibi erit.

Sin scire cupis, quid tam atrociter Principes impingere sinat Deus, equidem tibi dicam. Tradidit eos Deus in reprobum sensum, uulq; colophonem eis addere, quemadmodum & Dominis nostris spiritualibus. Nam Domini mei parum propitij, Papa & Episcopi, suo debebant officio satisfacere, Deique nunciare uerbum, id uero omit- tentes mundanorum Principum assumpserunt formam, legibus res modo uitamq; concernentibus, Christianam rempublicam administrantes. Quinetiam belle pmutarunt uices suas: intus animum, uerbo Dei, gubernare intererat eorum, at externo dominatu arces, ciuitates, prouincias & homines regunt, adfugentes animas infandis latrocinij. Hac ratione, mundani Optimates, prouincias hominesque externe administrare conueniebat, id uero posthabentes, nihil præterquam deglubere ac pellem detrahere, uectigal supra uectigal, tributum supra tributum condere, hic uersum, illic uero lupum emit-tere queunt. Præterea nec iustitiam, nec fidem, nec ueritatem apud sese reperiri sinunt, aguntq; ut prædones ac nebulones nimium multi fiant: quo fit, ut eorū regimen tam alte succumbat, quàm spiritualium Tyrannorum. Hinc & sensus illorum inuenit Deus, ut præpostero ordine su-

M. LVTH. DE SVBLIMIORE

per animas sceptrā tenere, ſpiritali, æque atq; iſti munda  
na lege uelint, ut adeo audacter aliena ſup ſe ſcelera cumu  
lēt, Dei, omniumq; hominum ſuper ſe odium concitent, uſ  
quedum unā cum Episcopis, Sacrificis, Monachis, leno  
cum lenone, ipſi peſſum eant: poſt, quicquid huius eſt,  
EVANGELIO attribuant, locoque confeſſionis ſue  
conuicentur DEO, inſtituiſſe confirmantes, quod ſcele  
rata eorum peruerſitas merita eſt, & adhuc abſque inter  
miſſione ut olim Romani ſuam demolitionem, merentur.  
Ecce tibi diuinum ſuper Magnates conſilium, cui haudqua  
quam adhibere fidem debent, ne tam ſeuerum Dei conſili  
um iſtorum reſipiſcētia impediatur.

Objicis uero: Nonne diuus Paulus Roma. 13. Omnis,  
inquit, anima poteſtati & Magiſtratui ſubdita ſit. Et Pe  
trus, Omni humanae ordinationi ſubditi ſimus? Belle ad  
uentas, inquam, illi enim loci pro me pugnant. Diuus Pau  
lus de Magiſtratu & poteſtate loquitur. Iam nunc autem  
accepisti, neminem, animorum, præter Deum, rectorem  
eſſe. Iam & Paulum de nulla obedientia dicere oportet,  
quam Poteſtas non poſſit attingere. Hinc facile colligi po  
teſt, cum de fide non loqui, ne hanc præciperet unquam  
mundana poteſtas, uerum de externis bonis, quæ in terris  
ordinaret adminiſtraretq;. Id uero non obſcure uerba  
eius indicant, ubi tum Poteſtati, tum obedientiæ præſigiti  
ſcopum ac metam, dicens: Suum cuique reddite, cui tribu  
tum, tributum: cui uectigal, uectigal: cui honorem, hono  
rem: cuius eſt timor, reddite timorem. Ecce mundana o

bed. entia



bedientia & potestas super tributum, uectigal, honorem, timorem, externas res se modo extendit. Præterea quom ait, Non bonis, malis uero operibus pertimescendam esse potestatem, rursus suis finibus circumscribit potestatem, ne fidem & uerbum Dei, sed mala opera castiget.

Idem Petrus uult, dum ait, humanæ ordinationi. Porro humana ordinatio sese extendere non potest in cælum, & super animam, uerum super solum in terris externum mortalium inter se gestum, ubi uidere, cognoscere, iudicare, sententiam ferre, multare & eripere possunt homines.

Hoc totum CHRISTVS ipse discreuit, inq; fascem unum complexus est Matthæi. 22, inquiens: Date Cæsari, quæ sunt Cæsaris, & quæ Dei, Deo. Quod si Cæsaris manus in Dei tum regnum, tum potestatem extenderet se, nec diuersa esset ab ijs, quid opus erat discrimen horum ponere? Nam ut iam sæpe dictum est, anima non est sub Cæsaris constituta potestate. Neque enim hanc docere aut ducere, neque occidere aut uiuificare, nec ligare aut soluere, nec iudicare nec condemnare, adseruare uel dimittere potest, quæ tamen confieri oportuit, si copia sit illi facta præcipiendi, legesque condendi anime. Talia uero corpori, facultati, honori, exhibere potest, quandoquidem eius iuri subiecta sint.

Atque hoc totum non paucis ante sæculis tam bello, quam breui uerbo complexus est David, ubi in

M. LVTH. DE SVBLIMIORE

quit Psalmo. 113. Cælum cæli Domino, terram autem dedit filijs hominum. Id est, in terrena, & quicquid ad terrenum Regnum attinet, copia quidem est homini facta diuinitus: in cælestia uero, & quicquid ad supernum Regnum attinet, solus cælestis Rex dominatur. Huius nec Mose oblitus est, Genesis. 1. inquit: Dixit DEVS: Faciamus homines, qui bestijs terrenis, piscibus marinis, aubus in aëre uersantibus dominentur. Atque hæc est summam sententia: Oportet Deo plus morigerari, quàm hominibus, ut diuus Petrus ait Actorum quarto, quo mundana potestati metam clare statuit. Si enim, quicquid præciperent Tyranni, perficiendum esset, superuacaneum esset dicere: Oportet Deo plus obedire, quàm hominibus.

Quòd si Princeps tuus, mundanusue Dominus præcipiat, ut à partibus Papæ stes, ut sic uel sic credas, uel ut à te libros aliorum ableges, sic te dicere oportet: Lucifero non licet, suum proxime DEVM, collocare thronum. Bone Domine, debitor sum quidem, tibi morem gerere, & corpore & facultate meis, manda uero mihi pro tua in terra potestatis modulo, tum iussa exequar, Sin mihi præcipis, ut credam, ut libros ablegem, nihil obtemperabo. Hic enim Tyrannum agis, excedis dominatus tui fines, quod neque in iure, neque potestate tua est, mandans. Si propterea facultatem tibi diripit prædo, talem inobedientiam multas, beatus es, hincq; gratias: ge DEO, te dignum esse propter uerbum DEI ignominia

ignominia affici: permitte seuire Morychum, suum offendet iudicem. Dico enim tibi, ni isti contradixeris, sed, ut si dem tibi aut libros eripiat, ceßeris, uere Deum abnegasti.

Et ut hac de re exemplum proferam, in Mysna, Ba-  
uaria, Marchia mandatum euolgarunt Tyranni, ut quis-  
quis Nouum habeat Testamentum, id Magistratibus  
Præfæctisue suis passim offerant. Hic eo modo faciun-  
dum est subditis, ut nec minimam quidem phylluram,  
aut apicem, sub æternæ suæ beatitudinis amissione, istis  
offerant. Quisquis enim fecerit, is Herodi in manus  
CHRISTVM tradit, nam æque agunt, atque Herodes,  
occidentes CHRISTVM. Cæterum, si, ut in eorum  
ædes irruptio fiat, uique seu libri, seu facultas eripiatur,  
constituant Tyranni, id perpeti debent. Temeritas hic ui-  
olentiaq; non est auersanda, sed tolleranda, nec ideo iustifi-  
canda tamen, nec obsequium illi præstandum, nec sequen-  
dum obtemperādūmne, ne uestigio quidem pedis, aut digi-  
to. Istiusmodi enim Tyranni, ut mundanos Principes de-  
cet, agunt. Principes mundi sunt, mundus autem inimi-  
cus est Deo, ideo, quod Deo aduersatur, mundo uero gra-  
tum est, eos facere oportet, ne suo honore destituantur, mū-  
daniq; Principes perseuerent. Quare nulla te capiat ad-  
miratio, si aduersus Euangelion tabescere & seuire istos  
animaduertas. Titulo, nominiq; suo satisfacciant, oportet.

Certum sit etiam apud te, à condito usque mundo,  
raram admodum auiculam, sapientem Principem, fuisse,  
multo rariorem, iustum aut bonum. Vulgo omnium in

M. LVTH. DE SVBLIMIORE

terris longe maximi Moriones, aut nebulones extiterunt,  
unde nunquam non & indignitatis multum, bonitatis &  
pietatis parum expectandum fuit, præsertim in rebus di-  
uinis, animarum salutem concernentibus. Dei enim tor-  
tores atque carnifices sunt, Principes, quibus diuina tra-  
in malorum poenam, civilisque pacis conseruationem uti-  
tur. Magnus Dominus, DEVS noster est: hinc & tam  
nobiles, generosos, diuites, carnifices & lictores, cum ha-  
bere necessum est, quos etiam diuitias, honorem, timorem,  
à quibusuis abundanter & copiose recipere uult: Sic ut-  
sum est diuinæ uoluntati illius, ut eius carnifices propitios  
Dominos uocemus, eorum obuoluamur pedibus, omnique  
cum humilitate, καὶ μετὰ πάσης τῆς ταπεινοφρο-  
σύνης, morem illis geramus, quamdiu iuo cum officio nō  
transilierint stateram, & quo ad nō exceßerint medium,  
ut si élanistis pastores esse incipiant. Porro ubi res felici-  
ter ita cedunt, ut prudens, pius & Christianus sit, Prin-  
ceps, maximorum prodigiorum unū est, pretiosissimumq;  
symbolum diuinæ erga illam regionem gratiæ: nam serè il-  
li loco, qui est Esaiæ tertio capite, respondent Principes.  
Dabo, inquit, pueros, principes eorum, & effeminati do-  
minabuntur eis. Et Osee. 13. Dabo tibi Regem in furore  
meo, & auferam eum in indignatione mea. Nequior &  
indignior mundus est, quàm ut sapientes & bonos fouere  
queat Principes. Ranis ciconias dominari necesse est.

Rursum obijcis: Neminem ut credat, mundana  
potestas compellit, uigilans modo prohibet externe,  
ne



ne praua doctrina, à uero abducantur homines. Quomodo alioqui hereticis intercludi uia possit? Id inquam Episcopi, quibus id muneris non principibus, delegatum est, curare debet. Heretici nulla externa ui cohiberi possunt. Alia ratione adorariis oportet. Alia hic pugna, alia res item, quam si ferro decernatur. Dei uerbo hic bellum gerendum est, quod si nihil efficiat, pulchre à mundana ui ineffectum permanebit, etiamsi orbem cruore adimpleat. Heresis spirituale quiddam est, quod nullo quidem ferro diffecari, nullo igni cremari, nulla aqua submergi potest. Solum uero Verbum Dei est, quod ferit, exurit, & submergit. D. Paulo testimonium dicente. Arma enim militiæ nostræ non sunt carnalia, sed potentia in Deo, quibus destruamus excelsas munitiones, consilia demoliamur, omnemq; altitudinem, attollentem sese aduersus cognitionem Dei, captiuemusq; omnem intellectum, ad obediendum deo.

Ad hæc, non maior est fortitudo cum fidei, tum hereticos quam ubi citra Verbum Dei, nuda uolentia, aduersum illas agatur. Nec enim cuiquam dubium esse potest istiusmodi uim, non iustam tutari causam, uerū iuri æquitatiq; contrauenire, quom sine uerbo seratur, seq; nisi mera uolentia, brutorum animantium in morem iuuare haud possit. Quandoquidem nec in mundi causis, uiolento progressui reliquus sit locus, quamdiu ab iniusto, trophæa non tulerit ius. At quanto impossibilius est in illis tam arduis causis uiolenter, tum **VERBO**, tum iure seclusis,

M. LVTH. DE SVBLIMIORE

clusus agere? Perpende itaq; quàm belle prudentiã ostendunt suam domini isti? Hæresim propulsare animus est illis, nec tamen quicquam adoriuntur, quàm quo aduersarios consortent, se suspectos, illos uero iustos reddant. Obsecro si hæresim abigere cupis, eo te strategemate instructum esse oportet. Nempe ut primum eam è corde diuellas, dein redditis causis uoluntariam amoliaris, uolentia uero tantum abest, ut propulses, ut etiam consortes.

Quid ergo te iuuat, si hæresim intus in corde corrobores lingua uero solum debiles, ac iuxta ad mendacium quenquam cogas. Porro Dei VERBUM corda illuminat, ex hoc deinceps, quicquid est uel hæreseos, uel erroris è corde suapte sponte elabitur.

De huiusmodi hæresis destructione, Isaias uaticinatus est cap. 11. sic inquit. Percutiet terram uirga oris sui. Et spiritu labiorum suorum interficiet impium. Illic impij interitum & cõuersionem ore absolui debere uides. Atq; ut omnia semel dicam. Principes istiusmodi & Tyranni ignorant, Quod aduersus hæresim belligerari, sit aduersus Satanam belligerari, qui corda errore circumsepta possidet, ut Paulus Ephes. 6. testatur. Quoniam, inquit, non est nobis lucta aduersus sanguinem & carnem, sed aduersus principatus, potestates, dominationes tenebrarum sæculi huius, aduersus spirituales deniq; nequitas que in cœlestibus uersantur. Quandiu ergo à corde non euellitur, & abigitur Satan, perinde est illi, si uasa eius ferro aut igni perdam, ac si culmo fulgur impugnarem,

Hoc totum copiose testatus est D. Iob. cap. 14. dum recitat ut ferrum, straminis instar diabolus repuet, neque quicquam timeat uolentiam. Tamei si enim omnes in uniuersum Iudæi & Heretici ui supprimerentur occiderenturue, nemo tamen ideo uincitur, uel ad Christum conuertitur.

Enim uero eiusmodi mundi, tales esse Principes decet, ut neutra pars suam rem quicquam curet. Episcoporum esse partes debent, ut VERBUM Dei posthabeant, nec animas administrēt, mūdi uero huius principibus demarcent, ut gladio, sui loco regnent. E contra mundani principes, scenus, rapinam, adulterium, latrocinium, aliaq; id genus flagitiosa opera, ubi impunita libere dimiserunt, ipsi debent perpetrare, postq; admittere, ut Episcopi schedis excommunicatricibus eadem corripiant, hocq; pacto calceum egregie inuertant, ferro animum. Schedis uero corpus gubernantes, utq; mundani principes spiritualia, spirituales uero principes, mundana gubernent. Ecquid alioqui operis in terris est Satane, quàm quod tanta præstigia & ludicra exerceat, agatq;. Hi sunt Christiani Principes nostri, qui fidem defendunt, ac Turcam deuorant. Belli profecto socij, quibus bene fidentum est, ut hac sua prudētia quid expediant. Nempe, ut ceruicem suam præcipitem dent, & regiones & gentes in miseriam, calamitatem & necessitatem adigant.

Optarim tamen equidem uehementer Leberide cæcioribus fidele consilium impendere. Puta, ut à paruulo omnino

M. LVTH. DE SVBLIMIORE

omnino dicto sibi caueant, quod est in psal. 107. Soach  
 bus al nedibim, id est, Effundit contemptum super prin-  
 cipes. Per deum uobis sancte deicero. Si tantillum id uerbu-  
 lum, uestra negligentia, in uos acceperit uires, nulli estis,  
 etiamsi quilibet uestrum potentia Turca non inferior  
 sit, neque tantillum uestra tum seuitia, tum rabies, quic-  
 quam commodabunt uobis, id quod uel iam nunc non pa-  
 rum coepit, pauci enim principes super sunt, qui non uel  
 pro Morionibus uel nebulonibus habeantur. In causa est,  
 quod se tales exhibeant. Nam sapere tandem incipit uul-  
 gus, & principum multa (quam contemptum, deus uo-  
 cat) potenter sanè incedit inter uulgus. Est q̄; periculum,  
 non posse huic obsisti, aut pharmacon confici. Ni princi-  
 pes esse coeperint, quod esse uolunt, auspicientur q̄; de inte-  
 gro ratione, & mansuetudine dominari. Non tolerabi-  
 tur, nec uult nec potest amplius uestra Tyrannis ac ani-  
 mi peruersitas ferri, & secundum hæc agitedum, optimi  
 domini & principes, ne uos negligenter geratis, at po-  
 tius hæc apud uos perpendentes, uitam uestrã iuxta cor-  
 rigatis. Sic decretum est diuinæ uoluntati, ut non diuitius  
 uestram patiatur nequitiam. Non est hodie mundus, ut  
 quondam, dum homines, ccu syluestres feras, agitaretis,  
 uenaremini q̄;. Quam ob rem à temeritate & uolentia  
 desistentes, in animo cogitate, ut recte iuste q̄; agatis, &  
 permittite diuino operi (quem omnino uult, & operæ  
 precium est ut habeat) necessarium cursum siue progres-  
 sum,



sum, quem nec unquã impedire poteritis. Si heresis præsto est, ea ut decet, uerbo Dei uincenda est. Sin gladium euaginari, plus æquo conabimini. Cauete, aduentet qui uos in uaginam recondere gladium, non in Christi nomine iubeat.

Diceret aut quispiam Quom ergo ademptũ esse Christianis mundanum gladium opus sit, qua uia externe gubernabuntur? quandoquidem & inter Christianos prorsum oporteat esse qui primas teneant. Respondeo. Inter Christianos nec potest nec debet esse præeminentior potestas, cæterum alter alteri subditus est, ut D. Paulus Rom. 12. ait: τὸ αὐτὸ ἐῖς ἀλλήλους φρονοῦντες. Et Petrus 1. Pet. 5. Subditi inier uos inuicẽ sitis. Idẽ Christus uult Lucæ 14. Quom inuitatus fueris, inquit, ad nuptias ad nouissimum recumbe locũ. Inter Christianos, præter solum Christum, qui eminentior sit, nemo est. Et qualisnam ibi eminentior potest esse potestas, ubi omnes æquales inter sese & unum sunt, eodemq; iure, potentia, facultate & honore ex æquo fruuntur, quin etiam ubi alius nõ alio maior, sed inferior esse percipit. Porro nec posset, etiamsi maximopere quis ex animo uelit, institui aut erigi potestas, ubi tales sint homines, quom indoles et horũ natura non ferat. Sic ubi uero huiusmodi mortales non sunt, nec ueri etiam Christiani sunt.

Quid ergo sacerdotes & Episcopi sunt? Respondeo. Regimen uel administratio eorum, non est, primatus aut potestas, cæterum seruitus & ministerium, neq; enim uel  
altiores,

M. LVTH. DE SVBLIMIORE

altiores, uel meliores cæteris sunt Christianis. Quare nec legem neq; statuta super alios, absq; illorum uoluntate et licentia, condere debent, uerum eorum regimen aliud nihil est, quàm Dei nunciare tractareq; **VERBVM**, eoq; Christianos regere, ac Heresim demoliri. Nam uti recitatum est Christiani, nisi solo uerbi gubernaculo regi non possunt. Quandoquidem non operibus, sed fide illos regi oporteat. Fides autem non ex operibus, sed ex **VERBO** Dei prouenire modo potest. D. Paulo Rom. 3. confirmante. Fides ex auditu. Auditus autem per uerbum Christi. Itaq; increduli, Christiani non sunt, neq; ad Christi, sed Mundi, regnum attinent, ut gladio externaq; administratione, cogantur & gubernentur. Christiani suapte sponte, uel nemine cogente, nihil non boni perficiunt, cõtenti pro sese ipsi, solo Dei **VERBO**. De qua re tamen aliàs sepe scripsi.

Tertia

## TERTIA PARS.

QUOMODO PRINCEPS, QUI  
CHRISTIANUS ESSE VELIT,  
IN ADMINISTRANDO  
GLADIO SE GERERE  
DEBEAT.

**I**AM locus postulat, ut, posteaquam nouimus,  
quàm longè latèque uires extendat suas potestas,  
ostendamus etiam, quomodo ad hanc ipsam insti-  
tuerè se debeat Princeps, eorum gratia, qui &  
ipsi Christiani, uel Principes, uel Domini libenter esse ue-  
lunt, futuramque patriam intrare cogitent, quorum o-  
mnino minima pars est. CHRISTVS enim ipse natu-  
ram describit mundanorum Principū, quom ait Luc. 22.  
Principes gentium, dominantur earum, & qui potesta-  
tem exercent super eas, benefici uocantur, uiolenterque  
rem exequentur suam. Nam haud secus arbitrantur, ubi  
uel nati, uel electi sint ad Regnum, quàm quòd copia sit il-  
lis facta, datumque ius, ut sibi seruitutem exhiberi permit-  
tant, ipsique ui dominantur. Atqui si quis Christianus es-  
se cupiat ex animo, is hanc opinionem amoueat à se ne-  
cesse est: nempe, ut ui rerum habenas moderari uelit. Ma-  
ledicta enim & gehennæ addicta est uita, quæcumque sibi  
in usum & compendium & uiuitur & queritur. Male-  
dicta opera, quæcumque ex charitate non progrediuntur.

Tum uero ex charitate progrediuntur, dum non ad suam ipsorum uoluptatem, commoditatem, honorem, securitatem & salutem, sed aliorum usum, honorem & salutem ex animo ordinata sunt.

Quare hic nullam rerum mundanarum aut statutorum eminentioris potestatis mentionem faciam: est enim ampla ualde ista materies, quæ et nimis multis iuriscōsultorum uoluminibus comprehensa est. Quanquam si Princeps non prudentior sit ipse suis iurisperitis, ille administrabit officium suum, iuxta id, quod scriptum est Proceriorum. 28. Princeps cui deest prudentia, haud raro in uaria supprimitur. Quantumuis enim æqua & iusta sint, iura, omnia tamen id exemptionis admittunt, ut contra necessitatem urgere nequeant. Quocirca tam opus est Principi, iura in sua tenere manu, quam gladium, atq; sua cum ratione metiri illum decet, quando, & quomodo, pro rigore & Epiccia, sit utendum iure: ut ita nunquam non super omnia iura regnet, summum ius conseruet, totius denique iuris magistra perseueret ratio. Quemadmodum in patrefamiliâs perspicuum fit: quoi, tametsi statuta sint tempora & modus super domus suæ, liberorumq; tum labore, tum cibo, opus est iuxta, ut eiusmodi statuta in sua conseruet potestate, ut mutare uel mitigare possit, si quando contingat familiam eius aduersa ualetudine laborare, in carcerem compingi, contineri, uel aliâs impediri, nec æquo super ægrotos, atque sanos iure feratur. Atque hæc eo pertinent, ut ne quisquam arbitretur sufficientem ac pretiosam  
sana



sam rem esse, ubi literis mandato iuri, uel iurisconsulto=  
 rum consilijs obtemperetur. Plura enim ad hoc requirun=  
 tur. Quid ergo faciendum Principi, si ipse non adeo pru=  
 dens sit, ut cum iurisconsultis, tum horum uoluminibus ca=  
 rere queat, sed eum ijs gubernari necesse sit: Respondeo:  
 Ideo Principum statum periculis obnoxium dixi multis.  
 Nam ubi non ea fuerit sapientia præditus, ut & iura sua,  
 à que cõsilijs suos ipse gubernet princeps, tũ sit iuxta hoc  
 quod Solomon ait: *Væ terræ, cui puer in Regem præfe=  
 ctus est.* Quod ipsum & Salomon agnoscens, de suo to=  
 to iure, etiam à Mose sibi diuinitus præscripto, despera=  
 bat: de cunctis etiam Principibus & Senatoribus suis, at=  
 que ad Deum se uertens, ipsum rogabat pro corde intelli=  
 genti, quo populum regere feliciter posset. Huic exem=  
 plo conformem fieri Principem oportet, ut in timore am=  
 bulet, neque uel mortuis libris, uel uiuis capitibus fidat, cæ=  
 terum uni Deo innitatur, in auribus eius recubet, orætque  
 pro uero intellectu omnium tum librorum, tum Magistro  
 rum, subditos suos rectius gubernandi. Nullum uaque  
 ius præscribere Principi possum, uerum cor modo ipsi=  
 us erudiam, nempe quomodo id animatum instructumque  
 oporteat, in omni iure, consilijs, iudicijs & causis, ut si se=  
 cundum hæc gesserit sese, donaturus illi sit certe Deus, ut  
 omnium iurium siue consilia, siue causas recte expediat.

Primum ad subditos suos, oculos illum defigere, eoque  
 cor probe instituere necesse est. Id contingit, si omnes su=  
 as uires cõordinarit, ut illis commodent & obsequantur,

M. LVTH. DE SVBLIMIORE

neque ita apud sese cogitet: Et solum & incolæ mei sunt iuris, uoluptatem deliciasque meas in illis complebo, factam quicquid animo mihi sederit. Enimuero hæc in animum inducat: Ego sum terræ populiq; sub iure constitutus, itaque me perficere opus est, quod utriq; commo- det, salutareq; sit. Nec querendum est mihi, ut in alioribus incedam, ac dominer, ceterum, ut illi bona pace defendantur ac protegantur. Præterea Christum ante conspectum suum statuens, ita dicat: Ecce Christus Principum summus, ut mihi obsequundaretur, uenit, nec potestatem, res, honores, ex me quasiuit sibi: ad meam uero necessitatem respexit, seque totum in hoc impendit, ut mihi potestas, facultas, & honor, in ipso & per ipsum expeteret. Itidem ego faciam, non quæ mea in subditis meis, sed quæ illorum sunt, queram, illisq; meo officio inserviuiam, protegam, audiam, atque defendam: ac in hoc solum regnabo, ut illi commodum bonaq; inde recipiant, non ego: ut sic à sua potestate & dominatu in corde se alienet Princeps, de in subditorum suorum necessitatem & penuriam, ita suscipiat & tractet, tanquam seipsum attingat.

At, quis tum Princeps esse uelit? inquis. Hac ratione Principum conditio omnium in terris longe miserissima foret, cui multum doloris, laboris, & nausæ insit. Vbi tum eorum oblectationes in choris, uenationibus, cursu equestri, lusu, & hoc genus alijs mundi uoluptatibus, manerent? Respondeo: Iam non docemus, ut mundi huius Princeps uitam transigere debeat, sed quaenam ratione

ne Christum induens transcendat cælos. Ecquis ignorat Principem, serinam esse carnem in cælis? Nec ideo hæc dico, quòd sperem gratia fore mundanis Principibus, cæterum, si quis spiam foret, qui tum Christum, tum iter, quod ingredi debeat, cupidius scire laboret, ut is habeat, quod se quatiat. Est enim apud me certissimum, non fore, ut VERBUM DEI se dirigat aut inflectat ad mores Principum, quin potius istos VERBO sese attemperare necessum est. Satis mihi est, ubi indicauero, non esse impossibile Principi, ut Christianum agat: quanquam rarum sit admodum & difficile factu. Quod si hac ratione adornarent res suas, ut chorææ, uenationes, equestres cursus illorum, citra subditorum fierent detrimentum, ac officium erga eos suum è charitate administrarent, non diurus adeo futurus esset DEVS, ut Choræas, Circensemq; ludum inuideret eis, Verum hæc ex sese ipsi belle discerent, si pro suo officio subditorum suorum aliquam inciperent gerere curam: non paucas Choræas, easq; periucundas, uenatus item, cursus equestres, & lusus, omnino posthabenda esse.

2. Ut aduertat animum ad Senatus sui præminentiores, seseq; in hunc modum erga illos gerat, ut nullum contemnat, ac nulli fidat, ceu salutis suæ anchoræ, quæ doquidem utrumq; DEVS ferre non possit. Per asinam olim loquutus est: nemo ergo, uelut abiectus fuerit, aspernandus est. E diuerso Archangelum è cælis decidere admittit, unde nulli hominum fidendum est, ut ut prudens, san-

M. LVTH. DE SVBLIMIORE.

Etus & magnus fiet. At quilibet audiendus, expectandum  
que, quid per quem loqui aut operari uelit Deus. Hoc enim  
omnium in aulis maximum damnum est, si Principis intel-  
lectus à Magnatibus suis, adeoq; adulatoribus captiuus du-  
catur, nec ab ipso canantur excubiæ, quòd non unum at-  
tingat hominem, siue delictum, siue stultitia Principis, sed  
quòd terras, indigenasq; istius commissa luere oporteat.  
Quare potentibus suis uera fidat, ita operari illos sinat, ut  
frenata tamen in manu sibi Princeps retineat, nec securus  
in utranq; indormiat aurem, quod & apud Homerum e-  
legantissime, ili. d. 8. Somnu. Deus Agamemnonem do-  
cet, dum inquit:

Οὐ χεὶρ παννύχιον Βουλκφόρον ἔυδ' ἔμ' ἀνδρα  
ἦ λαοὶ ἐπιτετρᾶφ' αἰ, καὶ τόσσα μέμκλε,  
Sed uigilanter (Iosaphat exemplo) terram apparet, cir-  
cumq; circa exploret, & uideat, quomodo & rega u-  
iudicetur. Sic fiet tandem, ut experiatur ipse, quam ne-  
mini prorsum fidendum sit. Nec est quod cogites, alium  
tui, patriæq; sollicitudine, æque ac te angi, ni integer spiri-  
tu Christianus sit. Homo ψυχικός, id sanè non facit.  
Quom ergo non sit exploratum tibi, an Christianus sit,  
uel, quamdiu talis permaneat, neque illi fidere, nec dede-  
re te illi potes.

Ab ijs uero potissimum te serua, qui in hanc sententi-  
am prorumpunt. Eia clementissime Heros, non maiorem,  
hac, mihi fidem adhibet C. V. ? Ecquis C. V. inseruiet ? Is  
enim certissime syncerus non est, dominari terræ cupiens,  
te



te in Cyrces bestiam quandam, ceu Vlyssæum socium, si Moly desit, transformato. Nam si integre & candidè Christianus esset, æquo, te illo non fidere, animo laturus, ac ideo te commendaturus esset, ac amore demum profecuturus, quod adeo uigilanter illi aduertas animum. Quem admodum enim sanctè et pie agit, sic uult & potest ferre, ut opera sua, tibi, & cuiuis in aprico sint constituta, secundum id, quod Christus ait Iohan. 8. Qui bonum operatur, ad lucem uenit, ut uideatur opera eius, quòd in Deo facta sunt. Alter uero te effascinare, inque tenebris agere, conatur, ut & Christus eodem loci ait: Qui malum operatur, fugit lucem, ne opera eius multentur: ab eo caueas ergo tibi: hoc si eum male habeat, dicas: O noster, te cum non iniuste ago. Deus optimus maximus non uult, ut uel mihi ipsi, uel ulli mortalium fidam. Illi succenseas, quòd hæc à me poscat, nec te plus, quàm hominem condiderit. Quanquam si uel Angelus esses, quom & Luciferò non fidendum erat, nec sic tibi omnino fiderem. Deo enim soli fidendum est.

1. Nemo quisquam Principū in animum unquam inducat suum, meliora sibi euentura, quàm Dauidi, cunctorum Principum typo. Illi tantus Senator erat, cui nomen Achitophelo, ut Scriptura dicat, perinde ualuisse, quicquid consilij dedisset Achitophelus, ac si Deus optimus ipse oraculum ædidisset. Eò tamen ferebatur, ut Dominum suum Dauidem prodere, occidere ac delere tandem illi animus esset. Quo discere tum Dauid pulchre cogebatur, ut

M. LVTH. DE SVBLIMIORE

nullo mortalium fidendum sit. Quor putas Deum per-  
misisse, ut id horrendum exemplum eueniret, ac posteris  
mandaretur, nisi ut Principes & Heroes maximi sui in-  
fortunii admoneret: nempe quod nemini fidam? Res enim  
omnino commiseranda est, ubi in aulis adulatores sceptro  
potiantur, uel Princeps in alios fiduciam collocet, seq; ca-  
ptiuum dedat, quemuis, pro arbitrio, quicquid perpetrare  
sinens.

Si obijcis, Postquam nemini fidendum est, quibus ergo  
terre populiq; gubernaculis regentur? Respondeo: De-  
mandare rem tuam & aleam, ( ut est in trito prouerbio )  
iacere debes, confidere autem, ac totum, præterquam soli  
Deo, te dedere nulli debes. Offitium tuum omnino alicui  
demandandum est, audendumq; sed non amplius fidendum,  
quàm illi qui deficere possit, aduigilandūq; porrò tibi, nec  
dormitandum est. Quemadmodum auriga, equis quos ur-  
get & currui suo fidit; uerum non ex sese progredi sinit,  
habenas ac flagrum in somnis manibus suis continens. At  
que hic antiqua ne obliuiscaris adagi, quæ procul dubio in-  
psa docuit experientia, nec absona uero esse queunt. Ocu-  
lus Regis impingat equos. Et, Heri uestigia belle sterco-  
rant agrum. Hoc est: Vbi dominus non ipse rebus suis pro-  
spicit, sed eas modo Senatoribus & ministris suis deman-  
dat, illisq; fidit, nunquã feliciter cadunt: id uero Deus sic  
ordinat & admittit, ut necessario cogantur domini sua in-  
psorum offitia exequi, ut quemlibet suam uocationem, &  
omnem creaturã, sua item opera administrare oporteat,  
alioqui

alioqui sues bene pastæ, cõsumendis frugibus idoneæ, quæ nisi sibi ipsis, nemini commodant, ex Dominis fiunt.

3. Ut uideat, quomodo cū fontibus rectè agat. Hic enim prudentē impendio & sapientē esse oportet, ne cū punitie aliorū puniat. Nec iterum hic melius exemplū noui, quàm Dauidis: dux erat huic exercitus ioab, q̄ pessima duo facinora cõmittebat, p̄ proditiōē & insidias, duos bonos uiros occidēs, quo bis insigniter mortē erat meritus, neq; tamē se uiuo occidebat istū, sed gnato suo Solomō: hoc ipsum cõmendabat: haud dubie ob eā causam, q̄, sine maiori incōmodo ac seditiōe ipse p̄agere non potuerit. Sic & p̄iceps, scelerosum punire debet, ne subleuās coclear paropsidē p̄terat, et unius capitis gratia, terras populosq; in discrimē uenire cogat, & suā ditionem uiduis & orphanis repleat. Quare opus est, ut nō sequatur suos à cõsilijs et ferri deuoratores, q̄ eum excitāt et irritant ad belligerandū, dicētes: Eia, taliāne uerba & iniuriā pateremur? Parum omnino Christianus est, q̄ ob unam arcē totam ditionē periculo exponit. Breuiter, hic uniformē te fieri oportet illi apohibemati: Qui cõniuere nō potest, nec regere potest. Quare hic esto canon eius. Vbi iniuriā absq; maiore iniuria punire neq; ius suū dimittat, ut maxime iustum sit, quom non suum damnum, sed aliorum incommodum reputare debeat secum, quod ob suam iniuriam accepturi sunt. Quid tot mulieres & puelli deliquerunt, ut uiduæ & orphani fieri cogantur, quo tuam ulciscaris tantum iniuriam, ab impudenti ore, uel nocente manu illatam tibi?

M. LVTH. DE SVBLIMIORE

Rursum dicis: Princeps ergo non belligerabitur? subditi eius non ad bella sequentur cum? Respondeo: Ampli nimis questio hæc est: a tamen breuissimis expediã. Et principio, ut hic Christiane agatur, adfirmo, nulli Principum, aduersus Superiorem suum, ueluti Regem, aut Cæsarem, uel alias dominum suum, a quo bona locata suscipit, bellandum esse, sed etiam depraedanti cædendum. Nam sublimiori potestati non est resistendum uel, sed cognitioe ueritatis, quam si recipiunt, bene est, sin minus, excusatus es, & iniuria Dei nomine adfligeris. Atqui si aduersarius est æqualis tibi, uel inferior te, uel etiam alieni magistratus, primus ei ius & pacem annunciare debes, quemadmodum & Mose Israëlitas docuit: si utrunque reijcit, cogita tecum quod optimum est, et uel contra uim, te defensa, pinde atque Mose hæc omnia elegantissime describit, Deut 20. Atque in hoc uidendum est tibi, non ut tu, cum dominatu tuo permaneas, sed ut subditos tuos, quibus protectionem & opem debes, ab hoste defendas, ut huiusmodi opus ex charitate procedat. Quom enim uniuersa diuitio tua in discrimen posita sit, piculum faciendum tibi est, si Deus te iuuare uelit, ne tota pereat. Quod si non prohibere potes, ut non aliquot inde uidue & orphani fiant, prohibere tamen te necesse est, ne tota re p̄unte, omnes uidue & orphani fiant. Porro hic subditi obligati sunt nedum obtempore, uerum etiam uitam & facultatem eò impendere. Nam in tali causa, alter pro altero uitam suam & bona periculo exponere opus habet. Atque in huiusmodi prælio Christianam est, opusque charitatis, egregie interficere hostes, prædari



prædari et urere, et quicquid noxium est, agere, donec militiæ ritu uincantur: nisi quòd summopere cauendum est, ne mulieres & uirgines uitentur. Victis supplicibus, ac gratiam efflagitantibus, gratia & pax exhibenda est. Ut ita locum hic habeat, quod aiunt, fortiozem Deus iuuat, quo pacto et Abrahamus cgit quatuor cæsis regibus Gene. 14. in qua clade non dubium est, quin multos occiderit, & paucis admodum gratiam exhibuerit. Huiusmodi enim casus, ceu à Deo adlegatus, estimandus est, quo semel ditionem purget & scelestos à patriæ finibus arceat.

Quid uero, si Princeps iniustam tueretur causam, adhuc illi subditi morem gerere debebunt? Respondeo. Nihil minus. Auersum ius enim nemini quicquã agendum est, Deo autẽ, qui ius poscit, quàm hominibus, plus morem geri oportet. Quid si nescirent subditi, num iustam uel iniustam habeat causam? Respondeo. Quandoquidem ignorant, nec data opera rescire possunt, in hoc euentu lege Mosis utendum est Exod. 21. ubi scribit, quomodo homicida, qui inuitus per ignorantiam, quempiam occiderit, fuga ad liberam ciuitatem saluti suæ consulat. Nam utra pars ceditur, siue iustam siue iniustam habeat causam, suscipere cædẽ pro diuinitus inflicta pœna opus habet. Viri autem cedit & uincit, in tali ignorantia, cladem suam æque faciat oportet, atq; si quisquam à tecto decidens aliũ quendam occidat. Deoq; causam dedere. Nam Deo idem est, siue per iustũ, uel iniustum dominum bona & corpus adimat. Creatura eius es, pro suo bene-

beneplacito tecū agere potest, si modo conscientia tua in noxia sit. Ad hunc modū Abimelechū exusabat ipse Deus Gene. 20. quod Abrahamo uxor ē uī abstulerat, nō qd' bene ideo fecerit sed q' ignorarit, eā esse Abrahami uxorē.

4. Quod primū sanè debeat esse, de quo & in superioribus diximus. Principi cura sit, ut se Christiane etiam corā Deo suo gerat, hoc est, illi subijciat se, & pro sapientia roget populum suum bene gubernandi, Solomonis exemplo. De fide autē & confidentia in Deum aliās tam multa conscripsi, ut hic non locus sit de ijs quicquam ultra cōmemorare, quare hic sistentes gradum summam concludimus. Quod princeps quadruplici uia se partiri debeat. Primum ad Deum uera cōfidentia, & intima spiritus oratione. Dein ad suos subditos amore & Christiano obsequio. Subinde ad seniores suos subiliratione, liberoq; intellectu. Ad ultimum, ad fontes rationabili seueritate & rigore. Sic demum status eius interne & externe recte progreditur cū deo tum hominibus bene placēs. At illū expectare oportet, quod multam inde inuidiam sibi accumulet. Crux enim tali instituto ilico aderit.

Postremo auctarij uice & ijs hoc loci respondendum est mihi, qui de restitutione iniuria ablatorū disputant. Ipse enim cōmune gladij opus est, & multa de eo scribenda forent, in quo nimis effera acrimonia inquiritur. Ego uero omnia in unum fascem cōplectar, omneisq; leges & acrimonias super hac re natas semel deglutiam, in hunc modum. Nulla hic reperiri certior lex potest, una charita-

tis lege. Primū sitalis causa ad te delata fuerit, in qua al-  
 ter ab altero ablatū sibi restitui poscit: Si uterq; Christianus  
 est, res statim plana est. Neuter enim alteri quod eius  
 est retinebit. Sin alter Christianus est, putatis, cui restitu-  
 tio fieri debet, res iterū statim plana est, si quidem nō mul-  
 tum curat, etiam si dum mulæ pepererint receperit. Hac  
 ratione si, qui reddere debet, Christianus etiā scilicet causæ  
 consultum est reddet enim omnino. Proinde siue Chri-  
 stianus sit quisquā siue nō Christianus, ita de restitutione  
 iudices. Si debitor pauper est nec habet unde reddat, al-  
 ter uero diues. Hic libere charitatis lege uti potes, senten-  
 tiā ferre, nā alter adhuc etiā charitatis legi debet, ut huic,  
 si necessitas postulet, condonet debitum. Sin uero debitor  
 non fuerit inops, age ut restituat, quantum potest, siue to-  
 tum siue dimidiatum, tertiam uel quartam partem, ut illi  
 tamen ad huc licitam & honestam dimittas domum, ui-  
 elum & tegumentum, pro se, uxore & liberis. Tale enī  
 si in uiribus tuis esset, deberes illi, tantū abest, ut adimere  
 illi uelis, ubi tu nō indigeas, nec is huius expers esse possit.

Quod si uterq; Christianus nō est, uel alter non uult  
 admittese charitatis iudiciū, illos, ut alium quærant iudi-  
 cem dimittere potes, eiq; simul dicere, quod etiam si apud  
 homines rigidam seueritatem adsequantur, attamen diui-  
 næ natureq; legi contraueniant. Quod natura doceat,  
 ut charitatis est indoles, ut alteri, quod mihi fieri uelim,  
 faciam. Quare neminem denudare possum, quantumuis  
 iustam inter causam, quom ipse nollē ita denudatus esse,

Verū

M. LVTH. DE SVBLIMIORE

Verum ut ego optarim, ut suum in me ius alter condona-  
ret mihi, in tali euentu, sic & à meo alienum esse iure me  
item oportet. Sic & cū omni iniusta facultate agendum  
est, siue occulta siue manifesta sit, ut semper Charitas et  
Naturæ lex in sublimi ferantur & motent sese. Si enim  
iuxta charitatem iudicaueris, facile omnem complanaris  
causam, recteq; & placide cōpones litem, absq; omnibus  
Iurisperitorum uoluminib. Quod si procul ab oculis tuis  
Charitatis et naturæ iura dimoueris, nunquam expedies  
ita ut placeat Deo, etiamsi omnes Iuriū codices una cum  
Iuristis deuoraris, uerū quo intensiorem illis adhibueris  
animum & cogitationem, hoc te maiore errore intrica-  
bunt. Veram iudicij sententiam ut non possibile est, sic  
non oportet, ex libris ferri aut pronounciari, cæterum ex  
libera ratione, ceu nullus esset liber, oriri. Atqui eiusmodi  
libera iudicia Charitas & lex naturæ, cuius omnis ratio  
plena est, profert. E libris aut arcta, intensa, nutantiaq;  
iudicia ueniunt, cuius rei insigne producam in lucem ex-  
emplum.

DE CAROLO BVRGVNDIAE

duce talis narratur historia.

Nobilis quispiam captum hostem in carcerem com-  
pexit. Venit uxor capti, orans ut liberetur. Nobilis polli-  
cetur libere dimissurum se maritum, modo secum antea  
concumbat. Mulier etsi pudica, maximopere tamen libe-  
rum esse cupiēs maritum, abit, interrogat eum nū id sibi  
facium



faciundum sit. Maritus redimi & suam adseruare uitam  
 studens concessit id uxori. Quicū nobilis ubi concubuis=  
 set, postero die capite obruncatum maritum reddidit.  
 Hoc totum uero Carolo duci conquerebatur uxor, porrò  
 is accito nobili imperabat, ut illam connubio sibi iunge=  
 ret, finitis nuptijs, mox nobilem quoq; capite obruncari  
 curauit, ipsam uero super huius bona constituit, scelerstū  
 ita facinus, ut principe dignum erat, multans.

Ecce talem sententiam nullus Papa, nullus Iurisperi=  
 tus, nullus item liber ferre illi potuisset, cæterum è libera  
 ratione supra omnia omnium codicum uera scaturijt,  
 adeo pulchre, ut quiuis probare cogatur sua cuius=  
 q; conscientia testante, ita æquum esse oportere.

Huius simile quiddam habet Augustinus in ser  
 mone domini in mōte. Quocirca, positum  
 scriptūūe ius sub ratione seruari dignū  
 erat, ex qua, ceu fonte suo manas=  
 runt, nec fontem, ad riuulos suos  
 ligari, nec rationem literarū  
 elementis captiuam  
 duci cōueniebat.

F I N I S .

ANNO M. D. XXV.

2000448 DCN 54299651

STATISTICAL DATA

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

F I N I S H

STATISTICAL DATA